

Zarándoklat a szentségimádás ügyéért: Varga Mihály lourdes-i útja 1899-ben¹

Varga Mihály egykori csongrádi káplán, később csanyteleki plébános, ki Walser Izsó nagy sikerű *Örökimádás* című imakönyvének lefordításával vált országosan ismertté, 1899 augusztusában vonatos zarándokutat szervezett Loretón és Campocavallón² keresztül a franciaországi Lourdes-ba. Nem titkolt célja a szentségimádás, illetve az *Örökimádás* imakönyv népszerűsítése volt az ország minden tájáról érkező zarándokok körében. Hogy vállalt misszióját milyen eszközökkel és sikerességgel végezte, az a *Reménységünk* című folyóiratban közreadott útirajzából kiderül.

Jelen elemzés két fő nyomonon halad végig: vizsgálja egyrészt a szentségimádás propagálásának módját és alkalmait a vonatos zarándokúton, illetve az egyéni és csoportos áhítatformák leírását, a megfigyelést végző plébános által kiemelésre, megjegyzésre érdemes jelenségeket, motívumokat.

Varga Mihály plébános minden lehetőséget megragadott arra, hogy a szentségimádás helyes módját bemutassa, tanítsa, illetve az általa lefordított könyvet széles körben ismertté tegye. Mivel nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az út során a Walser Izsó-féle *Örökimádás* szerint végezték a szentségimádást, mellőzi az imaalkalmak pontos, részletező leírását. Ezek rekonstruálásához így a jelzett imakönyvből található utasítások adhatnak iránymutatást. Számos részlet kiderül továbbá a korabeli utazási körülményekről, a szervezés nehézségeiről, a zarándokok ájtatossági gyakorlatairól, érzelmi megnyilvánulásairól. Varga Mihály hosszasan értekezik más népek szokásairól, a számára megdöbbentő vagy éppen tanulságos kulturális jelenségekről. Beszámolójának kiemelésre érdemes része egy csodás gyógyulás hitelesítési eljárásának ismertetése. Az olasz és a francia nép jellemzése, az út szervezésének, lebonyolításának rövid felvázolása inkább az útirajz jellegének, a plébános írói stílusának és személyiségének megismerése okán tanulságos.

Varga Mihály leírása nem az első a maga műfajában; a 19–20. század fordulóján a lourdes-i magyar zarándoklatoknak már több évtizedes, kialakult hagyománya volt, ezekről számos útirajz készült.³ Az egyik legkiemelkedőbb esemény az 1881-ben szervezett, első nemzeti zarándoklat volt, melynek keretei között több magyar főpap is ellátogatott a kegyhelyre, hogy a magyarság hódolatát jelképező zászlót a lourdes-i szerzetes atyáknak átnyújtsák. Szemennye Mihály és Wajdits Gyula emlékkönyve, melyet a zarándokút alkalmából készítettek, kimerítően összefoglalja a kegyhellyel kapcsolatos tudnivalókat: a jelenések történetét, a bazilika küllemét; írnak a csodákról és a lourdes-i Szűz tiszteletének kialakulásáról, majd a nemzeti zarándoklat részleteiről. A kötet hat, különböző útleírást is közöl.⁴ Bizonyára erre, illetve Henry Lasserre fordításban megjelent munkáira⁵ gondol Varga Mihály, amikor a helyszín leírását rövidre fogja, mondván:

1 A tanulmány eredeti megjelenési helye: Ivancsó István szerk. Liturgikus örökségünk XXI. A Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszéke, Nyíregyháza, 2017. 239–264.

2 Ahogy Varga Mihály írja: *Kampovalló*.

3 Az 1870-es években széles körben ismerték a lourdes-i víz gyógyító hatását, mely a zarándokút vállalásának fontos motívációja volt.

4 SZEMENNYEY – WAJDITS 1883. 118–119.

5 LASSERRE 1873; 1884.

„szinte félek, hogy a szent hely leírása felületes, unalmas, és legfőképp fölösleges lesz. Hisz megírták azt már sokan, bizonyára különben.”⁶

A vizsgált úti beszámoló műfaját, stílusát és témáját tekintve Purt Iván 1897-ben, illetve Benyák József Nyitra megyei áldozár 1900-ban kiadott lourdes-i útirajzához áll legközelebb. Bár a papok zarándokútvonala eltérő volt, a kegyhelyet és a kegyes szokásokat bemutató tartalmi elemek igen hasonlóak.⁷ A laikusok tollából született, későbbi visszaemlékezések bemutatására⁸, a lourdes-i vonatkozású, magyar nyelvű ájtatossági irodalom⁹ és csodás gyógyulásokat ismertető könyvek¹⁰ összehasonlítására jelen írás keretei között nincs lehetőség.

A továbbiakban Varga Mihály plébános útleírása alapján ismertetem egyrészt a kegyességi szokásokat a lourdesi kegyhelyen, másrészt a zarándokutat szervező pap egyéni céljának, jelesen a szentségimádás „divatba hozásának” módját és eszközeit.

Varga Mihály és a *Reménységünk*

Varga Mihály 1861-ben született a Nógrád megyei Pencen. Az elemi iskolát, a gimnáziumot majd a papi szemináriumot Vácott végezte, ahol 1885-ben szentelték fel hivatására. Rövid szödi, úri és kiskunfélegyházi káplánkodás után 1890-ben tábori lelkész és székesegyházi karkáplán lett.¹¹ Nem sokkal később Csongrádra került, Hegyi Antal plébános mellé. Varga Mihályt közvetlensége és kitűnő szónoki képessége igen hamar népszerűvé tette Csongrádon. Az 1893-as kolerajárvány idején saját épségével nem törődve gyógyította híveit. A lelkési teendők mellett a polgári fiúiskola egyik hitoktatói állását is betöltötte.

Hegyi plébános és Varga Mihály kezdeti egyetértésének okát hasonló természetükben kell keresni: mindketten tevékeny, lendületes személyiségek, szuggesztív szónokok és kitűnő közösség szervezők voltak. A plébános jelentős összeggel segítette Varga Mihály *Borús napok* (1891) című elbeszélés-gyűjteményének háromszori kiadását.¹² Kapcsolatuk idővel mégis olyannyira megromlott, hogy a váci püspök jobbnak látta a káplánt elhelyezni Csongrádról.¹³ Varga Mihály ezután váci székesegyházi karkáplán, 1899-től Csongrád-csányi (Csanytelek) plébános és latin-hittan tanár lett.¹⁴

A fiatal pap lendületesen vette kézbe a település egyházi életének irányítását. Az összeomlás szélén álló templomot újjáépíttette, Oltáriszentség-társulatot alapított, könyveket fordított, folyóiratot szerkesztett. Számos új, a helyi gazdálkodást, zöldség- és gyümölcsstermesztést fellendítő intézkedést is szorgalmazott. Dolgozott a temetkezési egylettel egybekapcsolt munkáspénztár létrehozásán, valamint a tejszövetkezet és a községi tűzbiztosítás ügyéért.¹⁵ 1906-tól haláláig Kis-

6 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 281.

7 PURT 1897; BENYÁK 1900. 136–137.

8 Példaként lásd az eredetileg magánhasználatra szánt, nemrég megjelentetett Prikler Emerencia-féle beszámolót. PRIKLER 2011.

9 MESCHLER 1883.

10 Példaként lásd: LASSERRE 1899; REMETE 1893; ACKERL 1895.

11 SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/v/v29239.htm> (letöltés ideje: 2017. szeptember 15).

12 VPL APriv. Hegyi Antal, 1894. július 10. Hegyi Antal levele a váci Egyházmegyei Hatóságnak.

13 Részleteiben lásd: GYÖNGYÖSSY 2014.

14 Egy Belicza József-féle albumban tett személyes bejegyzéseiről lásd: GYÖNGYÖSSY 2016.

15 *Csongrádi Lap*, 1905. július 23. XV. évf. 30. szám, 3.

kunmajsán munkálkodott. Utolsó működési helyén esperes, kanonok, a pápa tiszteletbeli titkos tanácsosa lett. 1935-ben bekövetkezett halálának hírére mély megrendüléssel fogadták.¹⁶

Varga Mihály váci és csanyteleki tartózkodása idején lefordította, majd kiadta Walser Izsó *Örökimádás, a legméltóságosabb Oltáriszentség* című imakönyvét (1899), majd Liguori Szent Alfonz *Üdvösség útja* című munkáját.¹⁷ Előbbiről a következőket írja a *Kunsági Hírlap*: „Családfők rendelik meg annyi példányban, ahány tagja van a családnak. Elsőáldozási, bérnálosi, nászajándék az Örökimádás nemcsak Magyarországon, hanem messze a tengeren túl, Amerikában is.”¹⁸ Az imakönyv a magyar templomok szentségimádási óráinak elsődleges vezérfonala lett.¹⁹

Ebben az időszakban (1894-től) a budapesti Központi Oltáregylet igazgatója az „Oltáriszentség és engesztelés apostolaként” is emlegetett²⁰ Kanter Károly volt. A Központi Oltáregylet mellett, hogy a szegény templomok egyházi ruhákkal és szerekkel való ellátásáért küzdött, különös hangsúlyt fektetett az Oltáriszentség kultuszának terjesztésére. Kanter törekvéseit két fontos eucharisztikus sajtóorgánium segítette: a jezsuiták által alapított *Jézus Szíve Hírnöke*, illetve Varga Mihály *Reménységünk* című folyóirata.²¹ A szentségimádás maga (Adoratio Sanctissimi Sacramenti) az Oltáriszentségben lévő Krisztus imádása a szentmisén kívül, mely a szentség jelenlétében (szentségkitétel) történik. A negyvenórás szentségimádás gyökerei a 16. századra nyúlnak vissza, kezdeményezője Zaccaria Szent Antal volt. Az ünnepélyes szentségimádásnak vannak közös illetve egyéni részei. Az szentségkitételt rendszerint egy engesztelő ima, litánia, csendes imádás, a *Tantum ergo*²² és a szentségi áldás követi.²³ A monstanciában kihelyezett szentostya szemlélését misehallgatás és szentáldozás egészítette ki. Az Oltáriszentség tiszteletének erősítése a 19. század végén az öntudatos katolicizmus felébresztésének egyik eszköze, a szekularizáció elleni fegyver volt. Amellett, hogy rámutatott a csendes, kegyelmi élet értékeire, az összetartás szellemét erősítette és az egyházi szertartások méltóságát emelte. A Krisztussal való személyes, szimbolikus találkozás ígérteit nyújtotta, így erősen perszonális áhítatforma.

Az eucharisztikus mozgalmat befelé az elmélyülés, kifelé viszont a látványos terjeszkedés és a tömegrendezvények jellemezték. Ilyen volt például 1895-ben az egyesületi zászló megáldása, vagy a milleniumi esztendőben rendezett eucharisztikus körmenet, a nagyívű Oltáregyleti zarándoklatok majd az Országos Eucharisztikus Kongresszus. Ezek a több ezer hívőt mozgósító események voltaképpen a szekularizáció és a liberális eszmék, az egyháztagadók, hitehagyottak és kételkedők elleni hitvédő „demonstrációk” voltak. Gróf Apponyi Albert 1912-ben, a bécsi Eucharisztikus Kongresszuson elhangzott beszédében ekképpen foglalta össze az Oltáriszentség-kultusz jelentőségét: „Igenis, napjainkban vagyunk e bámulatos föllendülésnek tanúi, a támadólag fellépő hitelenség napjaiban, a kereszténység megostromlására szervezkedett erők legintenzívebb tevékenységének napjaiban. [...] Megkapó jelenség ez az időszakos világ-tüntetés hitünk

16 *Kunsági Hírlap* 1935. szeptember 29. Újságkivágás a kiskunmajsai római katolikus plébániahivatal irattárában.

17 Varga Mihálynak összesen öt könyve jelent meg. Az említettek mellett 1895-ben kiadott egy *Alkalmi szentbeszéd* című gyűjteményt, illetve lefordította Ullathorne püspök írását a La Sallette-i csodáról. SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/v/v29239.htm> (Letöltés ideje: 2017. szeptember 15).

18 *Kunsági Hírlap* 1935. szeptember 29. (Újságkivágás a kiskunmajsai plébániahivatal irattárában).

19 TIEFENTHALER 1999. 77.

20 *Kanter Károly az Oltáriszentség és engesztelés apostola*, 1853–1920. A Budapesti Központi Oltáregylet megbízásából Kanter Károly boldoggá avatásáért kiadott imalap, 2006.

21 TIEFENTHALER 1999. 55.

22 *Tantum Ergo Sacramentum*: Aquinói Szent Tamás úrnapi vecsernye himnuszának (*Pange lingua*) 5. és 6. versszaka, melyek ünnepélyesebb szentségkitétel alkalmával (szentségi körmenet, szentségi áldás, szentséges litánia) hangzanak fel latinul vagy magyarul.

23 DÍÓS 2008. XIII. 123.

legmélyesebb misztériuma mellett, beállítva abba a sorba, mely a tagadás szellemének legvakmerőbb előnyomulását látja; paradoxalis jelenség és mégis minden ízében modern. Az a tagadó szellem már-már azt hitte, hogy övé az uralom és íme felhangzik ellene a hatalmas tiltakozás milliók ajakán. Nem és ezerszer nem; ez a kor nem a diadalmas antichrisztianizmusnak kora; nevezük csak azt a világnézetek összecsapása korának, de ne adjuk át még a megjelölésben sem az ellenségnek.”²⁴

Varga Mihály még váci székesegyházi káplánként indította útjára a *Reménységünk* című folyóiratot 1896-ban. Az egyházmegyei szinten terjesztett periodika szlovák és német nyelven is megjelent (*Rettung; Nasa Nádej*), célja az Oltáriszentség-imádás és a Mária-tisztelet fellendítése, megerősítése volt. Az első évfolyam borítóján a koronáját égbe emelő Szent István, illetve egy rózsafüzért tartó parasztember adorál az Oltáriszentség előtt térdeplő Szűzanyának.²⁵ Varga Mihály előszeretettel adott közre olyan csodás történeteket, melyek a Szentostyához illetve Mária-képekhez, szobrokhoz kötődnek. Érzékletesen ismertetett olyan történeteket, melyek az Oltáriszentség ellen elkövetett sérelmekről és az elkövetők bűnhődéséről szólnak. Ezekkel a leírásokkal a korban oly népszerű Jézus Szíve és Rózsafüzér társulatok figyelmét kívánta az Oltáriszentség-imádás lelki gyümölcseire felhívni, illetve új társulatok, elsősorban Oltáregyletek megalakulását előmozdítani.²⁶

Gyakran és szívesen hozta példaként saját plébániaközösségét, hol 1899-ben a 2675 hívő lélekből 204-en végezték a szentségimádást.²⁷ Csanyteleki hívei közül többen adományoztak a Budapesten épülő Örökimádás-templom céljára, olvasták a helyben szerkesztett *Reménységünket*. A szentségimádás tiszteletét Varga Mihály változatos formában, reprezentatív ünnepek és megemlékezések szervezése által is erősítette. Mikor a Központi Oltáregylet alapító elnökszónya, gróf Cziráky Jánosné elhunyt, a csanyteleki templomban fényes gyász-istentiszteletet tartottak lelki üdvéért. A misén az Oltáriszentség díszőrsége (fekete szalagos, fehér ruhás leányok) és az oltáregyleti terjesztőnk fekete gyászruhában, égő gyertyával kezükben álltak a virággal borított jelképes ravatal (tumba) mellett. Szentmise után a halottak olvasóját és az *Örökimádás* könyv halottakra vonatkozó részét olvasták fel.²⁸

A postai úton terjesztett kiadványaink a váci egyházmegye minden szegletén akadt olvasója. Varga plébános egykori működési helyéről, Csongrádról is érkeztek elismerő levelek; pénzadományok, előfizetők megrendelések.²⁹ 1897-ben örömmel jegyezte le Varga Mihály, hogy „a mi Reménységünk utat tört magának a főúri palotákba ép úgy, mint a legszegényebb kunyhóba. Jó lélekkel mondhatjuk, hogy füzetünk el van terjedve az egész országban.”³⁰

A harmadik évfolyamtól Szent Antal tisztelete kezdett fokozatosan előtérbe kerülni. Számítalan olyan levél érkezett, melyekben az olvasók Szent Antal közbenjárásáról számoltak be. 1899-ben Szent Antal napján a csanyteleki templom ünnepi szentmiséjén az oltárra halmozták azokat a könyörgő leveleket, melyeket a *Reménységünk* olvasói küldtek a szentnek címezve.³¹

24 MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE...1912. 8–9. old.

25 A III. évfolyamtól kezdve a fedőlap megváltozik: Egy főpap és több térdeplő férfi, asszony és gyermek üdvözlő a felhőkön lépdelő, karjában a Megváltót tartó Szűz Máriát. Háta mögött az Oltáriszentség látható.

26 *Reménységünk*, 1896. október, I. évf. 1. szám, 1.

27 *Reménységünk*, 1896. november-december, I. évf. 2–3. szám, 58.

28 *Reménységünk*, 1899. május, III. évf. 10. szám, 86.

29 *Reménységünk*, 1897. március, I. évf. 6. szám, 115–116; *Reménységünk*, 1897. április, I. évf. 7. szám, 137.

30 *Reménységünk*, 1897. február, I. évf. 5. szám, 84.

31 *Reménységünk*, 1899. július, III. évf. 10. szám, 86.

Varga Mihály tehát lankadatlan lelkesedéssel dolgozott az Oltáriszentség-imádás ügyének előmozdításán, és minden alkalmat megragadott arra, hogy eszméit a nagyközönséggel is megismertesse. 1899 pünkösdjén például Máriaradnán tartott beszédet az összegyűlt zarándokok előtt a helyi Oltáregyletek alapításának mikénjéről, a szentségimádás helyes módjáról.³² Az 1899-es Loretto-lourdes-i zarándokút is ennek az eszmének szentelődött.

A zarándokút előkészítése

Varga Mihály korábbi kápláni működési helyén, a Csanytelekkel szomszédos Csongrádon már az 1880-as évekből vannak bizonyítékok arra, hogy többen eljutottak a franciaországi kegyhelyre. Hegyi Antal plébános idejében (1886–1902) lourdesi vizet árultak a plébánián.³³ Rosmis Imre 1886-ban Csongrádon kiadott, *A boldogságos Szűz Mária tizenégy öröme* című imádságos ponyvájának végén egy lourdes-i Máriához beköszönő éneket találunk.³⁴ A továbbiakban csak néhány, a kegyhelyről származó szentkép bizonyítja az utazásokat.³⁵ Erről a típusú utazási hagyományról, a lourdes-i kegyhely behatóbb ismeretéről Csanyteleken – Varga Mihály érkezését megelőzően legalábbis – nem tudunk.

A *Reménységünk*ben már az első lapszámtól kezdve olvasni történeteket a lourdes-i víz csodatévő erejéről, külföldi zarándokok gyógyulásáról.³⁶ 1897 márciusában a szerkesztő egy magyaroszi magyar úrhölgyről ad hírt, kinek felépüléséért barátnői imádkoztak Lourdesban.³⁷ Varga Mihály a lourdes-i csodák orvosi hátteréről szóló könyv ismertetését is leköszölte.³⁸

Varga Mihály hónapokkal az indulás előtt közölte az utazás részleteit, a zarándokok lehetőségeit. A jelentkezések és előlegek a csanyteleki plébánia címére futottak be. A tervekben egy kilenc napig tartó Loretó–Campocavallo út, illetve – az út folytatásaként – egy 12 napos lourdes-i kegyhelylátogatás szerepelt. Két komfortfokozat közül lehetett választani: a másodosztályú vasút és elsőosztályú hajóút ára 180 forint volt, míg a harmadosztályú vasúton és másodosztályú hajón utazók közel feleannyit (105 forint) fizettek.³⁹ A szervezést nehezítette, hogy a közel háromszáz zarándok nagy része az utolsó héten, száz ember az indulás előtti napon jelentkezett be.⁴⁰

A csanyteleki plébános 1899-ban már harmadjára szervezett zarándokutat Lorettóba, így útirajzában gyakran hivatkozik arra, hogy az előző évekhez képest milyen eltéréseket tapasztalt: például szárazabb-e a növényzet Olaszországban a tavalyi évhez viszonyítva.⁴¹ Valódi újdonságot a Loreto-Lourdes útvonal jelentett számára – Lourdesban ugyanis ez alkalommal járt először.

Leírásának részletei három fő témakört ölelnek fel: a *vonatút és a táj* reflexiója, *idegen népek mentalitásának* leírása, valamint a *kegyhelyek és ájtatosságok* megfigyelése.

32 *Reménységünk*, 1899. július, III. évf. 10. szám, 85.

33 *Csongrádi Közlöny*, 1896. június 14. III. évf. 24. szám 3.

34 Rosmis Imre: *A boldogságos Szűz Mária tizenégy öröme*. 7 a földi 7 a mennyei. Összeszedte Rosmis Imre 1886. Schwarz S. nyomdája Csongrád. Radicsné Tigyí Magdolna imádságos ponyva hagyatékában Devotio Hungarorum Alapítvány könyvtára.

35 Lourdes-i szentkép, CsKK TLM NA 161-2008.5

36 *Reménységünk*, 1896. november-december, I. évf. 2–3. szám, 48.; *Reménységünk*, 1896. november-december, I. évf. 2–3. szám, 54.

37 *Reménységünk*, 1897. április, I. évf. 7. szám, 124–126.

38 *Reménységünk*, 1897. szeptember, I. évf. 12. szám, 231–232.

39 *Reménységünk*, 1899. augusztus, III. évf. 11. szám, 94.

40 *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 18–19.

41 *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 18–19.

Az utazás körülményei; az idegen táj és gazdálkodás jellemzői

A vasút a Fiume-Ancona vonalon haladt Loretóba, majd Bologná, Nizzán és Toulouse-on át Lourdesba. A vonatablakból elé táruló látványt, a sziklák formáját, az erdők hangulatát, a szép nyaralókat Varga plébános kitűnő publicisztikai érzékkel festi le.⁴² Élvezettel közvetíti a hazájuktól első alkalommal távol szakadó, egyszerű zarándokok rácsodálkozásait, humoros félreértéseit, az idegen kultúrával szembesülés élményét:⁴³ a tenger első megpillantását,⁴⁴ vagy éppen az utcán kitergetett ruhák látványa okozta felháborodást.⁴⁵

A vasúti restik zsúfoltsága és a kiszolgálás lassúsága miatt a csanyteleki plébános a vonatút során egyszer jutott meleg ételhez.⁴⁶ Mivel a csersavas olasz bort nem kedvelte, a vízből pedig inni nem mert, jellemzően sört fogyasztott.⁴⁷ Mivel az olasz vasúti vonalat számos alagút keresztezi, a zarándokok arca és ruhája a beszorult vonatfüst miatt a felismerhetetlenségig összekormozódott.⁴⁸ Elismerően nyugtázta az olaszoknál az utcai villanyvilágítás meglétét, viszont kárhóztatta a két, keskeny sávban kikövezett utcákat. Mind az olaszoknál, mind a franciáknál feltűnt számára, hogy a házak körüli magas kőkerítések tetején élükre állított üvegcserepek állnak, melyből azt a következtetést vonta le, hogy a magántulajdon tisztelőinek foka ezen a tájon alacsonyabb szinten áll.⁴⁹ Marseillaise-ben a vasúti tolatási módot találta közlésre érdemesnek, követendő példának.⁵⁰ Megemlékezett az eperfákra kúsztatott, valamint a hegyek oldalába és domboldalakra

42 „Boldog Isten, milyen kép! Van-e toll, a mely híven leírja, ecset, a mely tisztán visszaadja ezt a Pazar természeti gyönyörűséget? Éjszokról és Délről égbe meredő magas hegyek, erdővel borítva és kopáran, - aztán az ellenkező oldalon a végtelen sík tenger, bájos kékségével. És mi mindenütt a hegyek tövénél és a tenger szélén haladtunk. Azon délszaki növények, a melyek nálunk a kert legelső díszét és büszkeségét teszik, itt a tenger partján mint gazdátlan bokor tenyészenek, mint nálunk a Gyurkafa.” *Reménységünk*, 1900. december, IV. évf. 4. szám, 124.

43 Egy példa a szórakoztató jelenetek közül: Mikor a plébános figyelmeztette a zarándókat, hogy szálljanak le a vonatról, mert Bolognába érkeztek, az egyik parasztember csodálkozva felszólalt: „Kérem, miért tetszett azt mondani, hogy bolondjába jöttünk, tán csak nem tévesztettük el az utat?” *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. 1. szám, 21.

44 *Reménységünk*, 1899. november, IV. évf. 2. szám, 54.

45 „Ütitársaink némelyike nagyon megbotránkozott rajta, a midőn az egyes házaknál ablaktól ablakig kihúzott köteleken ott látta a szaradó fehérneműt a szellő szárnyán lengeni. A ruha finomabb vagy durvább anyaga, mineműsége emeletenkint pontosan megmondotta az ott lakók kilétét, számát, korát.” *Reménységünk*, 1900. január, IV. évf. 4. szám, 122.

46 „A ki nem tudja magának elképzelni, hogy milyen lehetett az a bálbeli zűrzavar, annak csak ide kellett volna jönnie és itt tökéletes mását látta volna annak a bizonyos zűrzavarnak. Képzelsen magának az olvasó vagy 200 ember, a kiknek kezében kisebb-nagyobb üveg, kenyér, gyümölcs és más enni vagy innivaló látható, a miket az étkezéshelyiségben fölkapkodtak. Az a kétszáz ember magyar, német vagy tót nyelven ostromolja a személyzetet, hogy hamar mondja: mi az ára annak a mit kezében markol? A személyzet minden nyelvű kérdésre csak francziául válaszol. Természetes, hogy meg nem értés és a vásárlás elmaradása vége. Egy ideig bekésen tőröm, hogy jobbra-ballra rángassanak, hogy alkudjam a francziával, de utóbb beláttam, hogyha még továbbra is ilyen szolgálatkés maradok, éhesen távozhatom az étkezőteremből. Azért hallatlanra véve a sok oldalról hozzám intézett kérdéseket leültem a közös ebédhez. Hogy milyen ebéd volt ez, talán így lehetne a legtalálóbban jellemezni: nesze semmi fogd meg jól! – de fizess emberül. Az étel sovány volt, mint a hét szük esztendő, és olyan szűkes, mintha a világ legelső fősvénye adta volna. Lehet azonban, hogy még csak azután következett volna a java, de mihaszna! Éppen akkor szólt be az a szívtelen kapus, mikor a tézstát hozták volna, és mi erre leszártuk a négy frankot, és siettünk a vonatra.” *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 8. szám, 248.

47 *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. 1. szám, 22.

48 *Reménységünk*, 1899. november, IV. évf. 2. szám, 57.

49 *Reménységünk*, 1900. december, IV. évf. 4. szám, 125.

50 „Unaloműzőnek néztük a czélszerű francia tolatási módot. A francia vasútakon ugyanis nem gőmozdonnyal végzik ezt a munkát, hanem az egészet egy betanított erős ló végzi. A ló húzó szerszámját oda kapcsolják az elmozdítandó wagonba s csak a megindításnál segíti embererő, aztán húzza a ló. Ez az okos állat, a mint betanították, mindig a sínpár mellett halad és így a mozgásba hozott vasúti kocsi el nem ütheti. Egy szóra meg – és rögtön félreáll. A nagyobb állomásokon több sín van a többen kereszthez és ezeken át a legnagyobb könnyűséggel húzzák át a vasúti kocsikat egyik sínpárról a másik, harmadikra. Czélszerű eljárás ez: így a vasúti állomásokon kevesebb a jövés-ménés, sípolás, de kevesebb a veszedelem is.” *Reménységünk*, 1900. április, IV. évf. 7. szám, 221.

ültetett szőlőről, mely a rácok filoxeravész-előtti gyakorlatát idézte számára.⁵¹ A franciaországi Nîmes főleg fekete szőlőt termő vidékéről megjegyezte, hogy karókat nem alkalmaznak, hanem a szőlőtő egy lányi magas törzséről egymásba kapaszkodva, vízszintes irányban terjednek a kurta vesszők. A szőlőkapálást ezen a vidéken ökrökkel, ekével végezték.⁵² A kelet-franciaországi mezőgazdasági kultúra, a mesterségesen öntözött hegyoldalak, a sűrűn ültetett, gondozott gesztenyefák őszinte csodálatát váltották ki.⁵³

Kulturális különbségek: az olasz és francia mentalitásról

Az olasz és francia nép szokásainak, lelki alkatának leírása nagyban eltér egymástól. Varga plébános leplezetlen megvetéssel nyilatkozott az általa udvariatlannak, zajosnak, lustának, pénzéhesnek és megbízhatatlannak tartott olaszokról, akik rendszeresen átverik a valutaváltókat,⁵⁴ fogatra várókat és szállást foglalókat;⁵⁵ a templomban viselkedni nem tudnak.⁵⁶

A nyelvi és kommunikációs nehézségek az egész utat végig kísérték. Varga plébánost meglepte, hogy az olasz állomásfőnök nem beszélt idegen nyelven.⁵⁷ A jegyvásárlás és a pénzváltás hasonló okokból valóságos tortúra volt.⁵⁸ A nyelvi és kulturális különbségek a kegyhelyen is szembetűnőek voltak. Varga Mihály hosszasan értekezett a Lourdesban miséző papok latin kifejtéséről: „A német pap fület sértően elharapja a szavak végét, és így beszél: *Afe, áfe, áfe Virgo Maria!* (E helyett Ave, ave, ave Virgo Maria) Az olasz így csicsereg: *Kvi es in csélis* (Qui es in coelis). A francia pap *Dominusz vobiszköm-*ot hangoztat. [...] Együtt kezdtem például énekelni a néppel az *Ave maris stellát*, de nagyon kirít a kemény hangzás: *Sumens illud ave* a francziák lágyított *Szümans illúd avé-*ja mellett.”⁵⁹

A vonatos utazás nehézségeire, az olaszok utazási kultúrájára többször is visszatért: „Zsúfolva volt [a vonat], és az olasz utas olyan szeretetreméltó, hogy kézzel-lábbal, de sőt bottal is tiltakozik a később érkezett utasok beszállása ellen [...] kicsit hadakoztunk, egy keveset tülekedtünk, és mindjárt volt hely.”⁶⁰ Az emberek ruházatáról megjegyzi, hogy az olasz vallásos társulatok tagjait odahaza bizonyára kardinálisnak nézték volna a vörös, díszes egyenruha miatt, ám a tisztek viselete meg sem közelítette a magyarokét.⁶¹ A francia nép jellemzése jóval több nagyrabecsülésről árulkodik: Varga plébános a francziákat nyugodtnak, méltóságteljesnek ítélte, viselkedésüket udvariasnak, ruházatukat izlésesnek és egyszerűnek találta.⁶² Az útleírásból az is kiderül, hogy az

51 *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 22.

52 *Reménységünk*, 1900. április, IV. évf. 7. szám, 222.

53 *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 8. szám, 249.

54 *Reménységünk*, 1899. november, IV. évf. 2. szám, 56.

55 „Amikor a sok szőözön és hadonázás után a talián szóról-szóra elismétli a megállapodást, annak jeléül, hogy érti és abban megnyugszik, és egy vers szí! szí-t! (igen, úgy van) elsziszeg, akkor egészen nyugodtak lehetünk róla, hogy semmi sem lesz úgy a hogy vele megállapodtunk.” *Reménységünk*, 1900. március, IV. évf. 6. szám, 187.

56 *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 8. szám, 253–254.

57 *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 20–21.

58 „Nem képzelheti azt senki, milyen öröm és nyugaltság szállja meg az embert, ha taliánországban valami ügyet szerencsésen elvégezett.” *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 20.

59 *Reménységünk*, 1900. szeptember IV. évf. 11–12. szám, 370.

60 *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 20–21.

61 *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 23.

62 *Reménységünk*, 1900. március, IV. évf. 6. szám, 189–190.

olaszokat és franciákat a magyar viseleti darabok lepték meg leginkább. Egy Nizzában élő magyar szolgáltatópéldául csizmájukról ismerte fel a szülőföldjéről érkező zarándokokat.⁶³

Ájtatossági gyakorlat utazás közben és a kegyhelyeken

A vonaton és templomokban, kegyhelyeken gyakorolt ájtatoskodást, a zarándokok lelki megújulásának látható jeleit Varga Mihály nagy beleérzéssel írta körül. A vonaton aki nem aludt, az imádkozott; éjjel a tengerre szállva csoportokba verődve imádkoztak, énekeltek és a szentolvasót végezték, „Így tisztelték a tenger csillagát, a bold. szűz Anyát.”⁶⁴ Azokon a helyeken, ahol fél vagy egy napot is eltöltöttek, bizonyos, hogy szentmisét is hallgattak jellemzően Magyarország Nagyszűzanya tiszteletére. Amikor Varga Mihály misézett, a szentmisét egy órás szentségimádással kötötte össze. Ilyen alkalmakkor az imádkozókat két karra osztották, kik minden bekezdésnél vagy versnél (V vagy R jeleknél) felváltva olvasták fel az elmélkedést. Előimádkozót tehát nem jelöltek ki maguk közül. A szentségimádást meghatározott előkészítő illetve befejező imádságok keretezték.⁶⁵ Ez az erősen kontemplatív áhítatforma a plébános beszámolója szerint különleges erővel hatott a zarándokokra, többen könnyezve végezték el.

Loretóba érve többen sírva fakadtak a meghatottságtól: „sok sóhaj szakadt föl a megindult keblekből és a fájdalmas szűz Anya oltárán élő gyertyák fénye a szemekből alágördülő könnyeken törött meg.”⁶⁶ A kegyhelyet gondozó szerzeteseknek többen pénzadományt, oltárterítőket, gyűrűket és ékszereket adományoztak. A campocavalló-i könnyező, szemeit mozgató Mária-képhez gyalog vonult a magyar csoport. A kegykép előtt imádkozva az egyik zarándoknak látomásélménye volt, melynek leírását Varga Mihály szövegűben közölte a *Reménységünk* hasábjain: „a templomszolga meggyújtotta a gyújtogató gyertyát és odatartotta fel a szemekhez. Mi felnéztünk és láttam szűz Anyánk jobb szemét, amint reánk néz vele, aztán fel és ismét lefordítja. Megremegtem nagyon, különös érzés fogott el, folyton sírtam és imádkoztam; ismét nézek fel, ugyanazt látom, ekkor annyira erőt vett rajtam a meghatottság, hogy nem bírtam megállni lábaimon; folyton remegtem és egyszer csak összeestem és úgy emeltek fel.”⁶⁷

A 300 zarándok közül csak 17-en mentek tovább Lourdesba; ők egy nagyobb magyar csoporthoz csatlakoztak Vogherában. A kegyhelyhez közeledve a zarándokok egyre nyugtalanabban, izgatottabbak lettek: türelmedenül várták, hogy a bazilika tornya a szemük elé táruljon.⁶⁸ Varga Mihály a lourdes-i kegyhely részletes leírásától eltekintett, csak a legmegkapóbb jellegzetességeket rögzítette: az oltárkép nélküli miséző oltárt a barlangban, a Szűzanya szobrot, a barlang előtti teret és egy vasállványt, számtalan fogadalmi gyertyával.⁶⁹ A csodás gyógyulások tárgyi jelei őszintén megrendítették: a barlang külső falát a mankók, műlábak és derékszorítók valósággal elborították.⁷⁰

63 „No, az igaz, hogy sokat megbámulták a férfiak nehéz csizmáit. Nem is férhet, teszem azt egy nizzai polgárnak fejébe, a ki sem sarat, sem havat nem ismer, hogy miért páncélozza fel valaki annyira a lábát. De jönné csak télen, meg tavasszal a magyar alföldre, majd megértené.” *Reménységünk*, 1900. március, IV. évf. 6. szám, 189–190.

64 *Reménységünk*, 1900. január, IV. évf. 4. szám, 121.

65 VARGA 1910. III.

66 *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 8. szám, 253–254.

67 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 278–279.

68 *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 8. szám, 249.

69 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 282.

70 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 283.

Rómához és Lorettóhoz viszonyítva Varga Mihály a lourdes-i kegyhelyet meglepően csöndesnek találta. A zarándokok állva, ülve vagy térdelve imádkoztak: ki a barlangban, ki a barlang előtti téren; ki csöndesen, sírva, ki szemét behunyva merült el imádságában.⁷¹ Kisebb csoportokban lirániát végeztek, szentolvasót imádkoztak. Az ünnepélyes csendet csak a távoli vonatfűtő és a szenvedő betegek sírása és sóhajai törték meg.⁷²

Varga Mihály időnként elszakad az események illetve környezete leírásától, hogy magába forduljon, és saját élményeit, kérdéseit, lelki életét tárja az olvasó elé. Ezek a leírások vagy a szervező vívódásait,⁷³ vagy a pap megható felindulásait közvetítik. Az érzelmi csúcspontot a kegyhely megpillantása⁷⁴, illetve a kegyhelyen töltött idő egyes, különösen átélt pillanatai jelentették számára: „Egész idő alatt, míg a kegyelemhelyen tartózkodtam, meghatott, kimondhatatlanul boldog voltam, többnyire az öröm vagy a meghatottság könnyei nedvesítették szempilláimat.⁷⁵ [...] Az utolsó napon a felső templom szentélyében miséztem. Kissé tovább tartott szokottnál a misém, mert omló könnyeim zápora miatt alig tudtam a mise szövegét olvasni.”⁷⁶

A csanyteleki plébános részletesen ismertette a kegyhelyen töltött idejének beosztását, saját áhitatgyakorlatát. A barlangban végezte egyéni imáit és a napi szolozsmát, majd a Gávé folyó partján, egy padon ülve elmélkedett.⁷⁷ Többször is misézett a bazilikában és a barlangban lévő oltárnál, hol a különböző nemzetiségű papok egymást váltva miséztek, egymásnak ministráltak.⁷⁸

Egy csodás gyógyulás hitelesítésének története

A kegyhelyen lévő forrás csodatévő erejébe vetett hit betegek ezreit vonzotta Lourdesba. 1899-ben már különálló, fedett helyiségekbe vezették a vizet, itt fürdették a gyógyulni vágyókat. Körmenetek idején tolókcocsiba ültették, és a barlang előtti térre vitték őket: „A testi nyomorúságnak minden neme képviselve van itt. Láttam gyermekeket, a kik, mint a hervadó liliom, feküdtek a koci párnái között, mellettük a szerető édes anya gondos kézzel igazgatja a kicsike párnákat, majd a koci mellé térdelve, összekulcsolja két kezét, szemét sóváran a szent Szűz szobrára függeszti és sűrű könnyek közt kér egészséget, épséget gyermeke számára. Mellette egy leány anyját, egy fiú apját ápolgatja. Ki tudja, milyen messziről jöttek, ki tudja, miféle baj emészti kedvesöket? Láttam egy előkelő nagyúri nőt, hófehér selyembe öltözve, amint egy apácza hozta tolókcocsiján a barlang elé. [...] Azt hallottam, hogy a lába van összezsugorodva.”⁷⁹ Miután összegyűltek a betegek, egy misszionárius a barlang bejáratánál felállított szószékről szólította fel a zarándokokat, hogy imádkozzanak a betegekért. A lorettói litániát a misszionárius fohásza követte a betegekért,

71 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 283.

72 *Reménységünk*, 1900. december V. évf. 3. szám, 92.

73 „Délelőtt 11 óra táján érkezünk Vogherába, a hol találkozni kellett a többi magyarországi zarándokkal. Egész úton azt forgattam elmémben, vajjon sikerül-e a találkozás, s ha nem, mi lesz velünk?” *Reménységünk*, 1899. október, IV. évf. I. szám, 23.

74 „Boldog Isten, mit éreztünk mi ekkor? Mit éreztem én? Mit? Nem tudom én azt sem elmondani, sem leírni. Sirtam akkor, csordultig a szívem most is, a midőn e sorokat írom. Sokat tud az ember szavával elmondani, tollával leírni, de mégsem mindent, a mit érezni tud. És ez hatalmas bizonyíték az emberi tehetetlenség mellett.” *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 8. szám, 249.

75 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 280.

76 *Reménységünk*, 1900. szeptember IV. évf. 11–12. szám, 369.

77 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 281.

78 *Reménységünk*, 1900. szeptember IV. évf. 11–12. szám, 369.

79 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 284.

melyet az összegyűltek megismételnek (Mária, könyörülj a betegeken!” „Mária, betegek gyógyítója, gyógyítsd meg a betegeket!”). A közös ájtatosságot Mária-énekek zárták.⁸⁰

A leghévesebb érdeklődést a nagyobb miséket követő körmenetek váltották ki. A betegek iránti szánalom ilyenkor többeket segítségnyújtásra ösztönzött: akit nem tudtak talpra segíteni, a barlang előtti téren várta meg a körmenet végét. Varga plébános leírása pontosan, nagy átéléssel ismerteti a szertartás részleteit: „A tér két oldalán szorosan egymás mellett álló tolókcocsikban vannak a betegek, az Isten minden szánandó nyomorultjai. Vannak ott férfiak, nők, sőt gyermekek is. Némelyik nagyon szegény lehet, látszik a daróc ruháján, durva takaróján, kísérelje ki-nézésén, de eljött, mert ragaszkodik az élethez, ép, egészséges akar lenni, az életnek örülni. [...] Minden beteg a Szentség felé tekint. Miféle tekintetek! Oh, mi minden van e megtört szemekben kifejezve! Ezeknek a szenvedő kifejezésű szemeknek tekintete: erős hitet törhetetlen reményt foglal magában; kér, eseng, rimánkodik. A ki bírja, fölemeli, összekulcsolja a Szentség felé terjeszti remegő kezeit. A ki szólni tud, az kér, könyörög: Jézus, Dávid fia, könyörülj rajtam! Jézus tekints reám, szánj meg engem! Jézus, gyógyítsd meg a betegeket! Mások sem mozdulni, sem szólni nem képesek, ezek némán, könnytől borított, sóvár szemekkel tekintenek a közeledő Szentségre. A tolókcocsik mellől, a betegek kísérei ajkán is fölhangzik a könyörgés, az elfojtott sírás és zokogás. Egyetlen szem sem marad szárazon. Az Oltáriszentséget vivő pap a betegek szomorú soráig érve, megállapodik és egyenkint mindegyikre áldást ad. Ez alatt a körmenet összes tagjai hangosan kiáltják: Jézus, Dávid fia, könyörülj a betegeken! Jézus, gyógyítsd meg a betegeket! [...] A jámbor zarándokok alig tudnak e szent helyről megválni, mintegy a jelenet nagyszerűségétől lebilincselve, tovább folytatják az imát és az éneket.”⁸¹

Egy magyar zarándok gyógyulása kapcsán Varga Mihály a csodák hitelesítésének eljárásába is betekintést nyert. Egy alkalommal a barlangban sétálva egy magyar férfi lépett hozzá, aki megkérte, segítse elmagyarázni a kegyhelyet gondozó francia szerzeteseknek, hogy miután a forrásban megmártóztott, tizenkét esztendeje tartó lábfájása nyomtalanul elmúlt. A misszionárius elvezette őket az orvosi bizottsághoz: „a járó-kelőknek feltűnt kisdud csapatunk. Sokak arcán ott volt a kérdés: 'Ugyan hová viszik ezeket?' Némelyek gyanítottak valamit és utánunk sompolyogtak, úgy, hogy mikor az orvosok terméhez értünk, egész tömeg vett körül bennünket. – Mi lesz ebből? – gondoltam magamban, de csak hallgattam. Az alsó (sz. olvasó) templom előtti téren jobbról látható hosszú épület egyik ajtajához vezényelt minket a missionárius. Az ajtó megnyílt és mi egy tágas terembe léptünk. Vagy hatan voltak a teremben. Rögtön megértetem, hogy mi most bíránk, akarom mondani: orvosok előtt állunk. A missionárius bemutatott bennünket. Itt ez – mondá a társamra mutatva – egy meggyógyult magyar zarándok; ez az abbé pedig szintén magyar, jó lesz tanúnak. Már készültem ellentmondani, én nem tanúskodhatom, mert én semmit sem láttam, de csakhamar meggyőződtem róla, hogy nem hamis tanúskodást, hanem egészen mást kívánnak itt tőlem. Vallatni kezdték emberemet. Kikérdezték: mi a neve? Hová való? Mi volt a baja? És miképp gyógyult meg? Erre ő elmondotta, hogy Varga Jánosnak hívják, Püspök-Hatvánán lakik, harangozó; tizenkét év óta a jobb lábára sokat szenvedett; járás közben minden 20–30 lépésnél meg kellett állania pihenni; letérdelni csak úgy tudott, ha előtt két tenyerét támaszul vetette, de így is csak nagy kinnal. És most, hogy megfürdött, semmi baját nem érzi, járhat-kelhet minden nehézség nélkül, könnyen letérdelhet, a nélkül, hogy csak a legkisebb fájdalmat is érezné. Erre az orvosok, mint akik nem minden szélszónak hajlandók hinni, előveszik

80 *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 9. szám, 285.

81 *Reménységünk*, 1900. december V. évf. 3. szám, 93–94.

a püspök-hatvani embert, lábát hatalmukba kerítik, nyomkodják, minden megengedhető irányban hajlítják és ő azt szó nélkül tűri. Azt kívánják, hogy térdeljen le, most jobb, most bal, most meg mind a két térdével. És Varga János ezt mind megteszi, mintha gyakorlótéren az őrmester ekzercíroztatná. Még ez sem elég nekik. 'Igaz, most semmi baja a lábának, de hátha nem is volt, hanem csak úgy füllenti, hogy volt'. Azért általam kikérdezik őt, hogyan hívják azokat az orvosokat, a kik őt kezelték. Az én emberem elég értelmesen ezzel is beszámolt. Megmondta, hogy előbb dr. Bolgár később meg dr. Grósz, mindkettő vácsi orvos, kezelte, de hiába volt a költekezés, mert baján egyik sem segített. Erre azt mondták az orvosok, hogy ítéletüket felfüggesztik mindaddig, míg a megnevezett vácsi doktorok hiteles bizonyítványa le nem érkezik hozzájuk.⁸²

Mivel az egyik orvos időközben elhalálozott, Varga plébános azt javasolta, hogy a püspökhatvani plébánostól kérjenek igazolást: hisz neki tudnia kellett harangozója állapotáról. Miután a bizottság a javaslatot elfogadta, a kihallgatást felfüggesztették. Varga Mihály ekkor nem várt nehézséggel szembesült: „Mire végeztünk az orvosoknál, mentünk volna kifelé. De merre? Ezalatt odakint híre ment, hogy valaki csodálatosan meggyógyult, most folyik benn a hivatalos vizsgálat, mire roppant nagy néptömeg verődött az épület elé. A kíváncsiabbak felmásztak az ablakokra és onnan értesítették a sokaságot, mi történik benn a teremben. Ezen a tömegen keresztül hatolni nem lett volna tanácsos. Azt mondták, hogy egy hátuldó ajtón távozzunk, de gyorsan, míg odakünn meg nem tudják. [...] Nem sikerült. A nép idejekorán észrevette, merre szöktünk és csakhamar elébünk került. Egy perc és áthatolhatatlan eleven gyűrű körbezárt bennünket. Meg kellett magunkat adnunk. Mindenki látni és hallani akart. Alig tudtam a százféle kérdéseknek megfelelni. De a püspök-hatvani boldog embernek is meggyűlt a baja. Mindenki kezet akart vele fogni, boldog volt, aki megérinthette; összetett kézzel könyörögtek neki, hogy imádkozzon értök. Némelyek úgy ugráltak, de sirtak is örömükben, mintha ők maguk gyógyultak volna meg, mások hangosan mondták: 'Oh mily boldog!'" Varga Mihály a beszámoló végén megjegyzi, hogy értesülései szerint a püspökhatvani plébános megerősítette a harangozó állításait.⁸³

Az útleírás tanulságai

Varga Mihály úti beszámolója a korabeli vallási turizmus jellegzetességeit tárja elénk. Bepillantást enged a szállás- és utazásszervezés ügymenetének részleteibe, a pénzváltás, jegyvásárlás és a fogatok felfogadásának protokolljába. Világosan látszik, hogy a kegyhely elérésének szándéka nem egyedüli, kizárólagos cél volt: a zarándokok nyitott szemmel jártak, keresték és igényelték az élményeket. Ha a csoport hosszabban időzött egy állomáshelyen, nyomban elmentek nézelődni; Firenzében idegenvezetéson vettek részt a templomban, Velencében gondolába szálltak, a Szent Márk téren galambokat etettek, Genovában temetői sétát tettek, a marseillaise-i tengerparton fürdöztek, képeslapokat és szuveníreket vásároltak.

Varga Mihály írása nem öncélú: egy percig sem feledkezik meg arról, hogy kik számára ír, hogy javarészt parasztemberekből és asszonyokból álló olvasóközönségét mely részletek érdekelhetik. Ezért ismerteti oly hosszasan – a vonat ablakából megfigyelt – idegen termelési módokat, technikákat. Bár írásának az egész váci egyházmegyében voltak olvasói, a lelkipásztori törődés jeleként többször is kiemeli, „megszólítja” saját gyülekezetét: „Csanyi lakos lévén, ki nem

82 *Reménységünk*, 1901. január, V. évf. 4. szám, 118–120.

83 *Reménységünk*, 1901. január, V. évf. 4. szám, 120–121.

kerülhette figyelmemet az a néhány parcella dohányültetvény, a mely a lankás hegyoldalon volt látható. Igen üde volt, de kissé sűrűn volt elpalántázva, már nálunk ezt a fináncz nem hagyná szó nélkül”.⁸⁴

Publicisztikai módszerének egyik jellegzetessége a hazai és külhoni jelenségek összehasonlítása: legyen szó akár a szőlő kötözésének módjáról, a viseletről vagy az emberek magatartásáról. Büszkén jegyzi meg, hogy magyar földön nincs szükség a tolvajokat távol tartó, üvegcserepekkel ellátott kőkerítésre; vízünk mindenhol friss és iható, tisztjeink szebbek, méltóságteljesebbek, és még a vasúti tologató is beszél legalább három nyelven. Ugyanakkor nem titkolja, hogy a francia néptől is volna mit tanulnunk: a lourdesi kegyhely csendje a magyar búcsújáróhelyek lármáját juttatta eszébe, hol „a rossz orgona zúg, a kántor torkaszakadtából kiabál – tisztelet a kivételnek – a nép utána énekel, egyik jobban nyújtja, mint másik s az a győztes, a ki legtovább bírja.”⁸⁵ [...] Magyar búcsújáró helyeken a búcsúelőjárók valóságos hangversenyt rendeznek: ki tud hatalmasabbat kiáltani. No és ebben éri el a búcsújárás a legfőbb tetőpontját. Benn a templomban talán énekes mise vagy éppen prédikáció van, de mit törődik ezzel a búcsúvezető, hangját csak be kell mutatnia a templomban. Bizony jó volna ezzel valakinek törődni, mert a népet vezetni lehet, csak legyen, a ki vezesse.”⁸⁶ Ugyanilyen lesújtó hangnemben nyilatkozik a magyar zarándokok túlzott vásárlási hajlamáról, a rengeteg alkalmi csecsebecseről, melyeket a szent helyeken összevásároltak.⁸⁷

Varga Mihály stílusát meghatározza egyrészt az élmények megosztásának igénye, másrészt a zarándokút népszerűsítésének, a jövőbeli búcsújárók megszólításának szándéka. A búcsújárók lelki megújulásának látható jelei, mint a csönd, könnyezés, imádság stb., melyek leírásával Varga Mihály hosszú oldalakat tölt meg, mind az út sikerességét bizonyítják, a kegyhely-vonzerejét növelik. A látomásélmények, csodás gyógyulások leírásával ugyancsak az olvasók érzelmeire hat, kíváncsiságát tartja éberben.

Varga Mihály útra kelésének motivációja megegyezik a *Reménységünk* folyóirat céljával: hogy a szentségimádást népszerűsítse az ország minden részéből érkező zarándokok körében.⁸⁸ Személyes elhivatottságáról az Örökimádás fordítói ajánlása tanúskodik: „A Szentségház Dicsőséges Szent Királyának, a Minden Jó Forrásának, az irántunk való szeretetből a legmélt. Oltáriszentségben lakó Istenünknek, a mi Urunk Jézus Krisztusnak gyermeki hódolata és szeretete jeléül – a fordító.”⁸⁹

A sajtó útján való ismeretterjesztés mellett Varga Mihály a zarándoklat közvetlenségét, a személyes megszólítás erejét is segítségül hívta. A több napos, folyamatos együttélést „értő módon” használta ki. Az erősen elmélkedő alkatú plébános sikeresen és szerencsésen szolgálta a korabeli katolikus élet legmodernebb törekvéseit.

84 *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 8. szám, 249.

85 *Reménységünk*, 1900. szeptember IV. évf. 11-12. szám, 371.

86 *Reménységünk*, 1900. május, IV. évf. 9. szám, 285.

87 *Reménységünk*, 1901. február, V. évf. 5. szám, 178.

88 *Reménységünk*, 1900. június, IV. évf. 9. szám, 280.

89 VARGA 1910. I.

IRODALOM

ACKERL János

1895 *A lourdesi Boldogasszony*. Győri Egyházmegyei Hatóság, Győr.

BENYÁK József

1900 *Lourdesba és vissza. Útirajzok*. Huszár István könyvnyomdája, Nyitra.

DIÓS István főszerk.

2008 *Magyar Katolikus Lexikon XIII.* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék kiadója, Budapest.

FORGÓ István

2005 *Csanytelek története a kezdetektől...* Bába kiadó, Szeged.

GYÖNGYÖSSY Orsolya

2014 *Plébánia és társadalom. A római katolikus alsópapság és a laikus templomszolgák társadalmi szerepe Csongrádon a 19. század második felében*. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 48; A Vallási Kultúrákutató Könyvei 16. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanácsék, Szeged.

2016 „Isten, haza és szabadság!” Egy csongrádi emlékkönyv a dualizmus korából. In: SZÜCS Judit – UJSÁSZI Róbert szerk.: *Múzeumi füzetek 9.* Csongrádi Információs Központ, Csemegi Károly Könyvtár és Tari László Múzeum, 94–109.

LASSERRE DE MONZIE, Henry

1873 *Franciaország lourdesi kegyhelye*. Hunyadi Mátyás intézet, Budapest. Ford. Talabér János

1884 *Lourdes csodaeseményei*. Pallas kiadó, Budapest.

1899 *A lurdi szent Szűz tisztelete május hónapban*. Adjutus Secundus. Pázmány Sajtó nyomása, Szatmár.

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE...

1912 *Magyarország részvétele a XXIII. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson*. St. Norbertus Nyomda, Bécs.

MESCHLER, Moritz

1883 *Novena azaz kilencznapi ájtatosság a lourdesi Szent Szűz tiszteletére*. Szabadsajtó Nyomda, Szatmár.

PRIKLER Emerencia

2011 *Egy zarándok naplója. Rigó Józsefné Prikler Emerencia lourdesi zarándokútja*. Székely Ház Közhasznú Alapítvány.

PURT Iván

1897 *Lourdes: visszaemlékezés az 1895-iki lourdes magyar zarándoklatra*. Nagy Sándor nyomdája, Budapest.

'REMETE'

1893 *Lourdesi csodálatos gyógyulások*. Rózsa Kálmán és neje, Budapest.

SZEMENNYEI Mihály – WAJDITS Gyula

1883 *Emlékkönyv a lourdesi magyar zarándoklatról 1881-ben*. Nagykanizsa, Wajdits József nyomdája.

TIEFENTHALER József

1999 *Budapest apostola. Kanter Károly élete (1853–1920)*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest.

VARGA Mihály

1910 *Örökimádás. A legméltóságosabb Oltáriszentség imakönyve.* Ötödik kiadás, Kiskunmajsza.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200